

כתיב: "כל העובר על הפקודים". רבי יודה ורבי נחמיה – חד אמר: כל דעבר בימה יתן; וחרנה אמר: כל דעבר על פקודייא יתן. מאן דאמר: כל דעבר בימא יתן – מסייע לרבן יוחנן בן זכאי. מאן [דאמר]: כל דעבר על פקודייא יתן – מסייע לבן כוברי.

אור לישירים

אומר: כל דעבר פְּיִמָּה יתן – כל שעבר בים – ייתן (כל מי שעברו בים סוף כשיצאו ישראל ממצרים – ייתנו מחצית השקל, ובים סוף עברו גם הכוהנים, ולכן הם חייבים לשקול. מי שאמר כך, דרש את המילים "העובר על" במשמעות: העובר עם, והעוברים בים סוף נקראו "פקודים" על שם שה' פקד (זכר לטובה) אותם על ים סוף, והכסף שייתנו הוא כופר (פדיון) נפשם על שניצלו מטביעה בים); וחרנה אמר: – (והחכם) האחר אומר: כל דעבר על פקודייא (ב"שרידי הירושלמי": 'פיקודייה') יתן – כל שעבר על הפיקודים – ייתן (כל מי שעברו על המצוות שצוה ה' וחטאו במעשה העגל – ייתנו מחצית השקל, ובמעשה העגל לא חטאו שבט לוי, ולכן הכוהנים אינם חייבים לשקול (וכן פירש ב"יפה עיניים"). מי שאמר כך, דרש את המילים "העובר על" במשמעות: מפר פקודה, חוטא, ודרש את המילה 'פקודים' כאילו נאמר 'פקודים', והכסף שייתנו בא כדי לכפר על חטאם. – מדרש זה אינו ממדרשי ההלכה שבידינו).

בירושלמי מרובות מובאות של מדרשים בציון "כתיב", שהוא קיצור של "כתיב... ותני" ("מדרשי הלכה של התנאים בתלמוד הירושלמי", מבוא, עמוד כט).

ומציעים קשר בין שתי מחלוקות: מאן דאמר: – מי שאומר: כל דעבר בימא יתן – כל שעבר בים – ייתן, – מסייע לרבן יוחנן בן זכאי – שלדעתו, הכוהנים חייבים לשקול. מאן [דאמר] (הושלם כמו שהוא ב"שרידי הירושלמי"): – (ו)מי שאומר: כל דעבר על פקודייא (ב"שרידי הירושלמי": 'פיקודייה') יתן – כל שעבר על הפיקודים – ייתן, – מסייע לבן כוברי – שלדעתו, אין הכוהנים חייבים לשקול.

בעניין חובת הכוהנים לשקול, שתי דעות בלבד הן: דעת בן כוברי, שאין הכוהנים חייבים לשקול, ודעת רבן יוחנן בן זכאי, שהכוהנים חייבים לשקול. ואף על פי שחלק רבי יהודה על בן כוברי באם רצו הכוהנים לשקול, מודה הוא לו שאין הכוהנים חייבים לשקול מן הדין. לכן רבי יהודה הוא המסייע לבן כוברי. נמצא, לפי זה, ששתי דרשות נפרדות הן: הפסוק "כל העובר על הפקודים" מלמד, שאין הכוהנים חייבים לשקול, ואילו הפסוק שבמשנתנו מלמד, שאסור להם לשקול בהתנדבות. ואין כאן לימוד כפול לאותו דין.

שנמסרו לציבור, חדלו שקליהם של הכוהנים להיות של יחידים, והרי הם ככספו של הציבור. נמצא, שמנחה זו היא מנחת ציבור, אם כי חלקה בא מחובת הציבור וחלקה מנדבת הציבור, ואין עליה כלל שם מנחת יחיד.

מדברי רבי יהודה יוצא, שלשיטת הכוהנים, חלק הכוהנים במנחה נקרא מנחת יחיד, אף על פי שנמסר לציבור. ואף על פי כן, לא אסרו הכוהנים לשקול מטעם זה, אלא אסרו מטעם "וכל מנחת כוהן כליל תהיה". ייתכן, שלדעתו, טעמו של בן כוברי המתיר לכוהנים לשקול, אף על פי ששם נדבת יחיד על שקלים אלה, הוא שלא נאסרה נדבת היחיד בשביל הציבור אלא כשהקורבן כולו הוא משל היחיד, אבל כשהיחיד שוקל בכלל הציבור וידו שווה לשל הציבור, אין כאן אלא קורבן ציבור, אף על פי שחלקו חובה משל הציבור וחלקו נדבה משל יחיד. ולדעת בן כוברי, אין דין מנחת יחיד חל כאן, שאינו אלא במנחת יחיד ממש.

ואילו שיטת חכמים היא, ששקלי נדבה הנמסרים לציבור הופכים להיות נדבת ציבור, ולכן אין כאן כלל קורבן יחיד. וממילא אין דרשת הכוהנים עומדת, שאין כאן קורבן משלהם כלל ועיקר. חכמים אלה הם בשיטת רבי יוסי במשנה להלן ד,א בעניין שומרי ספיחים בשביעית, וטעמו של רבי יוסי הוא כדברי חכמים: "מכיוון שנמסרה לציבור" וכו', וכן מוכיח לשון הירושלמי שם.

ונראה, שחכמים אלה סבורים כרבן יוחנן בן זכאי, שכבר שנינו בסתם משנה לעיל: "אין ממשכנים את הכוהנים מפני דרכי שלום", כלומר, שגם הכוהנים חייבים, אלא שאין ממשכנים אותם, והלכה כסתם משנה. וכל הוויכוח בינם לרבי יהודה לא היה אלא לשיטתו של רבי יהודה ("לפירושה של סוגיה אחת בירושלמי שקלים", "מחקרי תלמוד" ב, עמודים 398-399).

מביאים מדרש: כתיב: – כתוב (בפרשת שקלים): "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל" (שמות ל, יג) – את זה חייבים לתת כל העוברים על יד המונים במפקד, כסף שמשקלו חצי השקל (הכתוב נקט לשון זו, לפי שדרך המונים שמעבירים את הנמנים זה אחר זה. הכתוב בפרשת שקלים שנה לשון זו: "כל העֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד שֵׁשׁ וָעָשָׂר יִתֵּן תְּרוּמַת ה'" (שמות ל, יד)). רבי יודה (בר אלעאי, מגדולי התנאים בדור הרביעי) ורבי נחמיה (תנא בדור הרביעי) – שני התנאים האלה נחלקו בדרשת כתוב זה, – חד אמר: – (חכם) אחד